

De filosoof

Periodieke uitgave van de Faculteitsvereniging Utrechtse Filosofiestudenten voor de
Faculteit Wijsbegeerte Utrecht · Jaargang 9 · Nummer 42 · april 2009 ·
Email: de.filosoof@phil.uu.nl · Website: fuf.phil.uu.nl/de-filosoof

Just love?

Oratie van Paul Ziche

Interview met Charles Avery

Departementshoofden ondervraagd

Inhoudsopgave

- Voorwoord*
Writing is use ▶ 3
- Opinie*
Ingezonden Post ▶ 4
- Stelling*
P v ¬P ▶ 5
- Interview: Charles Avery*
The Hunt for Meaning ▶ 6
- Verslag*
De avond van heteroniemen ▶ 9
- Artikel*
Just love? ▶ 10
- Mijn Held*
Edwin Fischer en Ernest Hemingway ▶ 12
- Strip* ▶ 12
- Column*
Summer of rage ▶ 14
- Straatpraat*
Departementshoofden ▶ 15
- Artikel*
Door een rode bril. Idealisme voor Cartesianen ▶ 17
- Bureau Buitenland*
Bericht uit Zweden ▶ 19
- Klassieker*
De Matthäus Passion ▶ 20
- Recensie*
Alice in Deleuze-land ▶ 21
- Filosofische Kalender* ▶ 22

FUF-Kalender

28 april FUF Forum - Nietzsche & Wagner

Een forum over Nietzsche & Wagner met Marcus Düwell & Piet Steenbakkers, een forum met live-muziek van twee lieden van het conservatorium, een forum vol filosofie weer. Let's get it on!

1 mei FUF verjaardagsfeestje!

Op 1 mei viert zij haar feestje, en aangezien dit haar allereerste partijtje is zullen we dit als thema nemen: we gaan spelletjes spelen in het park!

7 mei Bevrijdingsborrel

Het is weliswaar geen 5 mei, maar het kan geen kwaad de bevrijding nogmaals onder het genot van een biertje te gedenken.

12 mei Philosopher's Rally

Na het grote succes van vorig jaar keert hij weer terug: De Philosopher's Rally. Ditmaal is de eer geheel aan de universiteit Enschede en belooft het weer een heuse strijd tussen de hardstuderende filosofen in wording te worden.

14 mei FUF Amigodag

Wat er zal gebeuren is nog de vraag. Maar leuk zal het zeker worden! Nodig nu alvast je vrienden uit, hou met z'n allen 14 mei vrij, bijvoorbeeld voor een kort college van Joel Anderson.

15 mei Ragstock

Geesteswetenschappen organiseert een festival in het Wilhelminapark; Ragstock! Dé dag waar jij je culturele ei kwijt kunt! Alle acts zijn welkom: van cabaret tot fotografie, van chansons tot het zwanenmeer en alle kunstvormen die je maar kunt bedenken.

22 mei RAGSTOCK

Een grandioos muziekfestival op het Lepelenburg in de stijl van Woodstock. Kom je geld uitgeven voor de goede doelen: Live Build en Helen Downing.

Writing is use

FLEUR JONGEPIER

Natuurlijk mag er niet gespot worden met Immanuel Kant. En toch kunnen we ook niet zeggen dat we hem nu helemaal serieus hebben genomen met de vraag om 'mondigheid' en aan de lezers toegeschreven 'lafheid' (mail om kopij, 2 april). En inderdaad, onze noodkreet om durf en lef was enigszins kritisch te noemen. Zie het als een categorische imperatief met een knipoog; Kant die eens een omweggetje maakt.

In het nummer dat voor jullie ligt, dit keer zonder thema, hebben we onder het mom van mondigheid het heft in eigen handen genomen. De nieuwe rubriek "Dialectiek op straat" is dit keer daarom gewijd aan dialectiek onder departementshoofden, waar de vraag "wat is filosofie?" ineens een heel andere inslag krijgt, alsmede de vraag: waarom wordt wijsbegeerte eigenlijk onder Geesteswetenschappen gerangschikt? Hoort zij daar wel thuis?

In het interview gaat dit keer de Schotse kunstenaar Charles Avery, die momenteel exposeert in het Boijmans, in op vragen over de verhouding tussen filosofie en kunst, het Kantiaanse Noumenon en vertelt hij over zijn fictieve wereld van *The Islanders*.

Maar op de faculteit gebeurt ook vanalles. Zo is Dr. Paul Ziche onlangs tot hoogleraar benoemd, wat de redactie natuurlijk niet onopgemerkt is gebleven. In deze editie is daarom een korte versie van zijn oratie te lezen, over rode brillen en idealisme voor Cartesianen. En wie zich afvraagt waarom soms gehoor uitblijft na kloppen op de deur van kamer 263,

zal het Joel Anderson snel vergeven na het lezen van een (samenvatting van) het stuk dat hij met Pauline Kleingeld schreef over rechtvaardigheid en waarden binnen families.

Verder heeft de columnist 'Zwartedoos' zich inmiddels goed genesteld in De Filosoof, en is niet bepaald op zijn/haar mondje gevallen. Over de stellingcolumn zal menig logicus zijn wenkbrauwen ophalen, of juist niet, en wat de Klassieker betreft, die is dit keer erg klassiek van aard (pun intended).

Blijft onder andere nog over: de inzendingen voor 'Ingezonden Post'. Nu gaat het ons daarbij niet om kwantiteit, sterker nog, het gaat ons niet eens zozeer om *kwaliteit*. We verwachten geen filosofische hoogstandjes of aformismen van Nietzscheaans niveau. Wat dan wel? Nu, De Filosoof is natuurlijk niet gestoeld op een Kantiaanse deontologie of een andere redactionele plichtsleer. We knipogen maar onschuldig wat weg, we willen jullie nergens toe verplichten, wees niet bang. Maar als we jullie af en toe een beetje uit kunnen dagen, zullen we er niet voor terugdeinzen. We willen weten wat jullie denken, we willen hersenspinsels op papier. Van jong tot oud, student tot docent, van recalcitrant tot diepzinnig. Ons postvakje is er voor iedereen.

Maar eerlijk is eerlijk: "everything you say can and *will* be used against you". Maar als je niets zegt, is er ook niets om te gebruiken. Misschien hadden we ons bij nader inzien toch maar op Wittgenstein moeten inzetten. *Writing is use*.

Colofon

Hoofredactie:
Fleur Jongepier

Eindredactie:
Beatrijs Haverkamp

Beeldredactie:
Martijn Engels

Redactie:
Dascha Düring
Ragnar van Es
Carien de Jong

Vormgeving:
Martijn Engels

De Filosoof Nr. 42: oplage 450
Deadline Nr. 43: juni '09
Kopij: de.filosoof@phil.uu.nl

De redactie behoudt zich het recht voor om artikelen te wijzigen of in te korten.

De Filosoof is een uitgave van de FUF & het Departement Wijsbegeerte UU, Heidelberglaan 8, 3584 CS Utrecht

Ingezonden Post

Voor alle urgente, ludieke of revolutionaire boodschappen, lofuitingen en kritieken.

WC-papier

Beste redactie,

Twee nummers van De Filosoof gelezen, verscheen het blad op A5-formaat en in zwart-wit. In het nummer dat er op volgde, ging de redactie met de billen bloot op de knieën en werden er verontschuldigingen gemaakt aan alle lezers: het blad - o, zonde - zou nooit meer op die manier worden uitgegeven, het was een fout geweest. Toen be kroop me als een kleverige galzwarte substantie het gevoel dat de hele filosofenbende, maar toch vooral de student, een aardig ingedut zootje was, vooral bezig zich te oriënteren op de godvergeten arbeidsmarkt, want hoe zet men de lijnen voor een succesvolle carrière uit. Terwijl de markt alles opslokt, willen de denkers in spe niet denken, niet doen, nee, ze willen meedrijven. Grip willen ze op hun leven.

Om te beginnen zou ik die paginagrote advertentie in kleur verwijderen, daarna de kleur in het algemeen. Tijd inderdaad om zwart op wit een poging te wagen te duiden wat er allemaal om ons heen gebeurt en hoe vast we daarin zitten. Dit kan op A4-formaat, of - ook prima - op A5, evengoed kan het op een rol WC-papier, al dan niet gerecycled. Misschien ook wordt het weer eens tijd om de hedendaagse continentale filosofie in te kijken, om niet alleen maar te kijken naar hoe die geest van ons werkt, maar om weer eens met die geest te gaan werken, in de wereld. Misschien ook kom ik er nog op terug.

Met vriendelijke groet,

Edwin Timmers, deeltijdstudent

Beste Edwin,

Het lijkt erop dat onze doeleinden overeenkomen. Behalve de billen bloot, dat is niet echt ons ding. En over billen gesproken, we nemen het idee van WC-papier zeker mee in de vergaderingen. Maar dan wel 3-laags met lieve labrador puppies op de cover natuurlijk. Eens kijken of onze adverteerders ermee instemmen. Na de crisis zijn we een autonoom en financieel onafhankelijk blad, we beloven het.

De redactie

Inhoud vs. Vorm

Wat is dat toch voor gezeur om Inhoud versus Vorm. Denken mensen nu echt dat zij hun genie tot uiting kunnen brengen zonder zich te voldoen aan de vorm-eisen? Dat men, als bachelorstudent nota bene, hoog beoordeeld wordt (of wenst te worden) op inhoud—geniaal of pretentiefus mij even om het even—waar tegelijkertijd elke structuur of argumentatieve opbouw aan ontbreekt (of simpelweg serieus aan schort)?

Mvg,

BYON*

**Be Your Own Nietzsche*

Dag dag!

Waarom is er in godsnaam overal een dag voor!? Het wordt bijna net zo irritant als de overload aan Jamba-reclames. Dag van de leraar, dag van respect, dag van het schaap, zomaar een greep uit de zoekresultaten van Google (typ: dag van). Wijlen Martin Bril, verheugde zich ook alweer op rokjes- (of blouses-) dag. Leuk dat al die mensen, objecten, termen *aandagt* krijgen, maar juist de ongekende hoeveelheid hiervan maakt mij dag-moe. Ik ben alleen moe op maandag en vier ik enkel bevrijdings- en koninginedag. Kunnen ze niet officieel een kut-dag invoeren. Oh nee, wacht, internationale vrouwendag bestaat al.

D. Vanet

$p \vee \neg p$

Dawa Ometto, 3de jaars Bachelor Wijsbegeerte en Geschiedenis.

Het aardige aan $p \vee \neg p$ is dat deze op het oog simpele stelling een hele existentialistische is: je wordt immers gedwongen om te kiezen. Het is óf p óf $\neg p$ en nooit allebei, er is geen ruimte voor halfhartige commitments als het ietsisme ("ik geloof niet in God, maar dat durf ik niet"). Sartre, Camus, Kierkegaard en de rest zouden instemmend knikken. God bestaat niet een beetje of misschien maar wel of niet, Abraham besluit zijn enige zoon te offeren óf niet - er is geen tussenweg. Datis misschien moeilijk, maar ook heel mooi. Stel je voor dat Hamlet (Acte III, 1e scene) klaar voor de beroemde monoloog die hij al ontelbare malen gehouden heeft (licht uit, spot aan - het publiek zit op het puntje van de stoel en ergert zich aan de twee middenstandsmevrouwen die elkaar op de voorste rij luidruchtig fluisterend uitleggen wat er allemaal is gebeurd, zoals dat hoort bij toneel) besluit dat hij eigenlijk niet zoveel voelt voor dat hele $p \vee \neg p$. "Te zijn of niet te zijn... waarom is dat eigenlijk de vraag? Waarom eigenlijk niet allebei, of geen van beiden? Waarom dat wikken en wegen tussen het ondergaan van je lot of vechtend tegen een zee van zorgen ten onder gaan? Waarom niet gewoon naar huis en weigeren te kiezen?" Exit Hamlet; de lichten gaan weer aan, Ophelia et alii kijken verbijsterd toe en de middenstandsmevrouwen begrijpen er nu écht helemaal niets meer van. We kunnen ons voorstellen dat het stuk vermoedelijk een hoop van zijn aantrekkingskracht zou verliezen. En zo zou het voor alle dingen zijn. Daarom $p \vee \neg p$.

Joop Leo, Aio Theoretische Filosofie

Marcus is niet kaal. Omdat $\neg \text{kaal}(\text{Marcus})$, geldt uiteraard $\text{kaal}(\text{Marcus}) \vee \neg \text{kaal}(\text{Marcus})$. Maar hoe zit het met Albert? Geldt ook $\neg \text{kaal}(\text{Marcus}) \vee \neg \text{kaal}(\text{Albert})$? Eind vorig jaar was ik in New York bij een seminar van Kit Fine over dit soort vragen. Fine werkt aan de ontwikkeling van een nieuwe logica voor vage begrippen als kaalheid en rijkdom. Hiervoor lijken heel andere denkwetten te gelden dan in onze ordinaire logica. Super interessant en super relevant, want onze wereld staat bol van vaagheid. Toen ik na zijn voordracht met mijn dochter Mo over de Brooklyn Bridge liep, bleef het door mijn hoofd spoken. Als niet geldt $\text{kaal}(\text{Albert}) \vee \neg \text{kaal}(\text{Albert})$, geldt dan niet gewoon $\neg(\text{kaal}(\text{Albert}) \vee \neg \text{kaal}(\text{Albert}))$? Nee, dat kan niet, want dan volgt dat $\neg \text{kaal}(\text{Albert})$. Of volgt dit toch niet, omdat deze stap uit de klassieke en intuïtionistische logica misschien voor kaalheid ook niet meer geldt? Dat zou wel erg ver gaan. 'Waar ben je met je hoofd?' riep Mo op een zeker moment. De zon scheen, ik zag door de kabels van de brug de schitterende skyline van Manhattan en ik genoot enorm. Maar was ik met mijn hoofd nu hier of was ik niet hier? Alweer zo'n lastige $p \vee \neg p$ vraag.

P.S. In de klassieke en intuïtionistische logica is nooit waar, maar in de nieuwe logica van Kit Fine soms wel: $\neg((p1 \vee \neg p1) \wedge (p2 \vee \neg p2))$

The Hunt for Meaning

FLEUR JONGEPIER

We can philosophise all we want about aesthetics and philosophy in art; we can try to separate disciplines and draw lines between them, but we can also address the artist himself. Ever wondered what truth might feel like? Where the Noumenon might reside? **Charles Avery** has, and is currently exhibiting with *'The Islanders: An introduction'* in Boijmans, The Hague. Below, a philosophical plunge into the world and philosophy of *The Islanders*.

The Islanders can and has been compared to numerous books and authors (H.G. Wells, Jules Verne, Borges, Swift and perhaps even Thomas More and Francis Bacon). Are the comparisons justified, and if so, how? Or are they rather out of order, a novel being something vastly different from visual art, and if so, in what way does your work differ from the dystopias, utopias and fictional worlds of those novels?

I think visual art's unique advantage is the possibility to create a non-linear body of work, in a way that is very hard for a novel, or a film to achieve. What *The Islanders* project amounts to is a set of objects, drawings, texts, which have a pure meaning in relationship to one another (as well as the new meanings they attract when they leave the studio and go out into the world) amongst which the viewer/perceiver exists.

Although many of these writers could be cited as inspiring, their output was very different. I think the appearance of influence is more to do with their concerns being similar, and those are fairly timeless concerns, that have been and always will be preoccupations of humanity.

And finally, my work is very different in the way that it is brought about. Rather than creating an opus which I will then reveal to the public, it reveals itself incrementally as I produce it, and I am still not clear where the project is going, or what it will amount to. It will not have an ending, either within the fiction, or practically speaking, because it is not linear.

A novel I did take great inspiration from is Herman Melville's *Moby Dick*.

The Islanders live in a very different yet similar world to ours. Take, for instance, the stuffed 'Ridable' with the head of a dog, body of a llama and an ostrich's legs. We can recognise this animal, in a way (albeit not 'as such' in our world). In that sense, your art is still far more representational than, say, surrealism. Do you consider yourself more 'classical' in that sense?

I've never worried too much about my position within the history and language of art, or rather I've worried to such an extent that I have sought to create my own language and state to devolve myself - achieve some kind of independence - from that story.

I wanted the Ridable to look plausible, I don't want the tone of the project to be surreal, or 'weird'. For me the Ridable is no stranger than any creature that might show up in a new antipodes.

In *The Eternal Forest* a mythical beast is said to reside, called the Noumenon. According to Kant, the

noumenon or thing-in-itself cannot—in principle—be known to us. Yet it resides in the forest. Can we extrapolate any philosophical theory (idealism, perhaps) from

"It is the subject who is the vital agent. That is what the hunter represents: the idea of free will."

this ostensible paradox?

As you say the Noumenon is only *said* to be in the forest. Nobody has ever been into the forest and escaped to tell the tale. The forest is how the Islanders account for an unknown territory beyond the latitude known as Descartes' axiom (akin to the arctic circle on the terrestrial sphere), the line which defines the limit of the known world. So nobody has ever seen the forest, let alone the Noumenon – it is an entirely inferred entity. There are subjective accounts from individuals who claim to have transcended Descartes' axiom, and one character who claims to have fought the Noumenon – accounts which are valued according to their style and the conviction with which they are told – but they are not empirically verified or verifiable.

The idea of the Noumenon, and the eternally hopeless yet eternally hopeful hunters who pursue it, is a pretty blunt metaphor for the belief in an ultimate truth (even if we feel it cannot be attained). As such it is the adversary of will.

The inhabitants struggle with similar problems and philosophical issues as ‘we’ do. Can—or more importantly should—the Island be interpreted as a satire or social critique? In other words, is the result of what visitors and critics ‘read’ from your exhibition intentional?

What I am attempting to do is to create a structure, of which there are many possible interpretations, and that this will be obscured by the texture of the Island. It is nevertheless important that this structure has enough integrity that it compels the viewer to interpret and is not too loose that the terms of it just float apart into the world to be lost in their arcane significance forever.

A lot is intentional but various audiences have also made me aware of metaphorical value that I feel was not deliberate. There is some satire but I wouldn't want the project as a whole to be regarded as satirical.

It is important that it is perceived as a meaning thing, as being about meaning, but it is not necessarily desirable for it to be known what particular elements signify. By meaning, I mean function, intention, application, significance. An artwork is an object brought about with the specific function of meaning, having no other function. But the term *artwork* is not to be confused with the term *art*. *Art* is not the totality of *Artworks*, but a quality of *artness* which inheres in all objects to a lesser or greater degree. That is my definition for the term *art* (which is in itself enigmatic): it *means* it means; i.e. the meaning of which is to *mean*.

As far as novels are concerned, critics feverishly compare the main protagonist with the author. So let me make a similar but different move. To what extent do we not compare the protagonist to Charles Avery (an alter ego etc.), but rather understand the protagonist as being you; reporting from the island, from (your) imagination? It seems, after all, that there is no other medium than yourself, shaping the world and reporting from it at the same time. Far-fetched?

Not at all far-fetched, but my experience has been that people assume the protagonist to represent me. Having arrived on the Island, believing himself to be its discoverer, this character is soon disabused of his conceit when he meets a young lady on the shore. He states that ‘*Through a series of misunderstandings I came to believe that she was called Miss Miss, and she, that I was named Only Mcphew.*’ Thus we never find out the identity of the two main characters. I want to maintain this ambiguity, such that these two prota-

gonists may represent every man and woman (interchangeably), including myself.

I toyed with the idea of not disclosing the sex of the hunter, but that proved practically impossible, which is why I invented the character of Miss Miss, to act as his anima, and to be everything that he is not. The pair have an eternally unrequited love – a rather one-sided affair, for the hunter is devoted to her, and she demonstrates not the slightest interest in him, or even an awareness of sex.

It is the viewer or perceiver who is the subjective element, giving all the terms of this project form/meaning. It is the subject who is the vital agent. That is what the hunter represents: the idea of free will. One who simultaneously invents and discovers the Island.

“The truth is like a mysterious leviathan
which surfaces very rarely.”

What is the difference between art and philosophy?

The idea that visual art is a totality of objects, and literature/philosophy are concepts is nonsense. They are all ideas that we perceive, and all of these ideas are trafficked from one mind to another by the physical world. There is no concept of the number 2 independent of all the inscriptions or utterances of it. No two 2s are the same. A word has a shape. I don't think the term ‘visual-art’ is that helpful when attempting a thorough definition.

I think artists and philosophers – in their most exalted form – are those people who are not satisfied with the given world view, and seek their own understanding, so the connection is the idea of truth. Perhaps we could say they are travelling to the same destination, but by circuitously diverse routes. But there is no absolute distinction, as with all categories, they crumble when one is attempting a thorough definition.

Personally speaking I am an artist because I enjoy the texture of the truth, of the ideas that pertain to it, but I have neither the intellect nor the inclination to try and prove anything. Still, I am no nearer answering your question, so let me end on the three basic characteristics which I feel defines the artist/philosopher:

1. The idea the artist has of his/herself that they act upon the world, and that this action is essential.
2. The Quixotic determination that motivates them, the subjective conviction as to the value of their activity.
3. Professionalism: the need to produce physical evidence of their mental journey, to sell, in order to fund the next, more intrepid adventure to the subjective realm.

How do you deal with the idea of science within the project, how does art relate to science?

On the scale of how people deal with the idea of truth, there are two polarities which are exemplified by the two states of this fictional world. There are the Trianglelanders who are prone to analysis, and the Islanders, who are prone to logical inference, based on axioms derived from revelation.

Both disciplines seem to hold as sacrosanct the idea of truth, of trying to understand the world. But whereas the Trianglelander seeks to possess the truth, cage it – think of it as an animal again! – perhaps the Islander has a more sympathetic, ecological relationship with it, kind of like a safari. Or let's put it this way: the truth is like a mysterious leviathan which surfaces very rarely. When it does so you can get in the sea with it, and swim alongside it, touch its rough skin, feel it, but at some point the beast will dive, and all you can do is watch it disappear into the depths and cherish the moment you had with it.

Where is the project of The Islanders going from here on?

The next stage of the project is to focus on the town of Onomatopoeia. The town is the gateway to

the dark, subjective, un navigable interior of the Island. That wilderness it kept at bay by a wall that encircles the town. It is a citadel of objectivity. In practical terms, this amounts to a very detailed architectural rendition; from its topography, to planning, to studies of individual buildings, in some cases where Island parables take place inside a building the interiors will also be described in some detail. This will take the form of computer models, as well as some real models of key edifices. It amounts to creating a 'set' where all the action will take place. The computer model of the whole of Onomatopoeia will never be revealed, but remain a private resource, but it will be evinced through the drawings I make. The model will ensure a spatial integrity or consistency to the town, which is essential if it to represent the idea of objectivity.

Beyond this there are various other themes which I am quietly pursuing. As for the long term form of the project, that is vague!

Van 28 februari tot 7 juni 2009 is de expositie 'The Islanders: An introduction' te zien, te lezen en te onderzoeken in het Museum Boijmans Van Beuningen in Den Haag. Tip: op woensdag is het museum gratis toegankelijk.

Ridable, 2008, 156cm x 51cm x 150cm, Taxidermy, Image courtesy of Charles Avery & J.K.Loker

De avond van heteroniemen

JASPER THIELEN

Mijn vraag aan jullie: wil niet iedereen zijn? Het was een gewone avond, een avond zoals ieder ander. Ik was op weg naar een café om daar onder het dak beschutting te zoeken. De deur ging open, mensen waren bezig met hun eigen vertier. Ik was blij dat ik mij in dit vrolijke gezelschap mocht mengen. Toen ik mijn jas had afgedaan, werd ik begroet door een hecht groepje. Een groepje cultuurliefhebbers, eerder deze avond gearriveerd. Cultuur, wat is het? Ik weet het niet. Alleen door te ervaren zullen we de betekenis kunnen invullen. Geweldig in zijn eenvoud, bestaand in hoe het mij voorkomt. Ondertussen begaven wij ons naar een theater. Wij betraden het huis door een kleine deur. Een vrouw begroette ons. Gevormd door haar eigen leven. Zij is wie ze is, zij is hoe zij handelt, chaotisch. We werden begeleid naar onze stoelen. De zaal, door lampen verlicht, kijkt uit over het toneel. Een stilte volgt, niet door verwondering, maar door zwijgen. Boven het toneel hangen drie hoeden.

Ik, Alberto Cairo, ga zitten onder de eerste hoed.

Onbekend is het waar deze sprekers over gaan spreken. Betekenisloos vragen zullen wij dan ook niet. Luisteren doen wij dan ook maar al te graag, waar het ons een troostend woord biedt. De drie dichters spreken, verwoorden, verzen uit een vorig leven. Verzen van Alberto Cairo, Ricardo Reis en Alvaro de Campos passeren de revue. Verzen die je aan het denken zetten, allen geschreven door Fernando Pessoa. Pessoa, de naam die letterlijk betekent, 'persoon'. En zo was elk vers geschreven, door een eigen unieke persoonlijkheid. Waarbij op ieder vers weer een ander gezicht op de werkelijkheid gedijt. Gestructureerd als de informatie was, redelijk en logisch te begrijpen, was er toch die kern waarbij wij allen in het duister grijpen. De gedichten waren mooi, net als Pessoa's streven. Het vernieuwen van de Portugese literatuur is wat hij poogde. Vernieuwen

deed hij het echter pas na zijn dood. Zijn leven als kantoorclerk was in zijn hoedanigheid, heel gewoon. Pas na zijn dood vond men een kist, verstopt, vol met losse vellen. IJverig had hij geschreven, zo kon men er 27000 tellen.

Gevuld met 83 alter ego's, waarvan ik Ricardo Reis onder de tweede hoed mag zitten.

Nee, wat moeten wij denken van dit ongehoord gekrabbel, het ongeschreven geouwehoer van onterechte filosofen. Een overspelige gedachte over hoe het zou moeten zijn geweest, hoe alles bestaansrecht heeft, een verwrongen idee over hoe de werkelijkheid in elkaar zit. Wees toch eerlijk, de werkelijkheid kan je niet ervaren noch structureren, het enige wat men kan doen is opgaan in, jezelf loslaten, of beter gezegd overlaten aan de werkelijkheid. Zo ook Pessoa's enige onvoltooide meesterwerk 'Het boek der rusteloosheid'. Rusteloos is de schoonheid van het boek, met zijn hoofdstukken geschreven en herschreven door meerdere heteroniemen, onenigheid vierde hoogtij om zo als boek nooit een vaste vorm aan te nemen. Lucide net als de levensstijl van Pessoa, vormt het boek zijn pagina's, om uiteindelijk na zijn dood onvolledig en altijd veranderlijk te worden uitgegeven. Het boek leeft, ademt de werkelijkheid, net als Pessoa voortgedreven door zijn eeuwig bestaande heteroniemen, maar uiteindelijk tot rust gekomen door het einde van zijn onbetekenisvolle leven.

Hulde aan mijn gestorven creator Fernando Pessoa, ik Alvaro de Campos uiteindelijk gezeteld onder de derde hoed.

En zo mogen wij allen aanwezig beseffen:

'Ik ben niets / Ik zal nooit iets zijn / Ik kan ook niet iets willen zijn / Afgezien daarvan koester ik alle dromen van de wereld.'

Just love?

DASCHA DÜRING

Pauline Kleingeld is hoogleraar "Praktische filosofie en haar geschiedenis sinds de vroegmoderne tijd" aan de Universiteit Leiden. Zij is nu een boek over Kant en kosmopolitisme aan het afronden en een NWO project over "Morality Beyond Illusions" aan het opstarten. Joel Anderson is universitair docent wijsgerige antropologie in Utrecht, met onderzoekszwaartepunten op het snijvlak van wijsgerige antropologie, neuro-ethiek en kritische sociaaltheorie.

Families constantly face questions of justice, whether they realize it or not, alzo luidt de eerste zin van het artikel, waarin Pauline Kleingeld en Joel Anderson de

rol van rechtvaardigheid in relatie tot de sociale institutie van de familie onderzoeken. De familie wordt gekarakteriseerd als gebaseerd op affectie en wederzijdse verbintenis op de lange termijn en de *communis opinio (doctoris)* is, volgens de auteurs, dat zij in fundamentele zin tegengesteld is aan een verhouding waarin rechtvaardigheidsprincipes een rol spelen: liefde staat tegenover rechtvaardigheid. Er zijn verschillende perspectieven in het debat over

de precieze invulling van deze verhouding, Kleingeld en Anderson noemen er vier. De eerste ziet rechtvaardigheid als een bedreiging voor liefde in de familie: het rationeel individualisme dat ten grondslag ligt aan haar principes zou leiden tot een 'breakdown of the family', een devaluatie van de waarde van de familiale structuur en verhouding. De tweede beschouwt rechtvaardigheid als een soort vangnet: zij vormt de fundering waarop het familieleven zich afspeelt, waarop teruggevallen kan worden als er iets fout gaat, indien de familie geen eendracht kan halen uit de affectie die hen bindt. Het contrast tussen beide noties blijft scherp, al

is de verhouding ten opzichte van rechtvaardigheid hier minder vijandig. Het derde perspectief, zoals verwoord door Axel Honneth in 'Zwischen Gerechtigkeit und affektiver Bindung' conceptualiseert rechtvaardigheid weliswaar net zo belangrijk als liefde, maar beschouwt de twee als noodzakelijk in relatie van spanning: ze vormen twee morele oriëntaties, twee attitudes die immer in conflict met elkaar staan. Om te verzekeren dat deze spanning geen destructief effect heeft op het gezin is het nodig een zekere grens te stellen aan het domein waarin rechtvaardigheid een rol mag spelen, alsmede dat van de geldigheid van haar principes. Het laatste gezichtspunt is tegenovergesteld

aan het eerste: zij ziet liefde als een bedreiging voor rechtvaardigheid. Het toekennen van het primaat aan liefde in de legitiemer van claims in de gezinssituatie ontstaat de onmogelijkheid kwetsbare leden te beschermen voor uitbuiting, huiselijk geweld en andere vormen van onrechtvaardigheid. Rechtvaardigheid moet als funderingsgrond voor claims en argumentaties absoluut primair zijn.

Kleingeld en Anderson nemen een

kritische positie in ten opzichte van de vier genoemde vormen van tegenoverstelling van rechtvaardigheid en liefde, en formuleren een alternatieve conceptie van het gezin waarin rechtvaardigheid als 'family value' is *geïntegreerd* in de notie van het gezin. Deze heeft drie centrale kenmerken: ten eerste begrijpt zij zichzelf als liefhebbende familie die zich heeft gecommitteerd aan rechtvaardigheid als waarde. De leden beschouwen rechtvaardigheid als begrip dat een essentiële rol speelt in de zelfevaluatie *als liefhebbend gezin*: in hoeverre zij haar in de relatie kunnen bewerkstelligen vormt een maatstaf op basis waarvan zij hun

situatie als gezin beoordelen. Rechtvaardigheid vormt een expliciet doel waarna de gezinsleden in hun verhouding tot elkaar streven¹. Het tweede kenmerk van deze conceptie van het gezin betreft haar dynamische karakter: omstandigheden, wensen, capaciteiten etcetera van gezinsleden veranderen continue en daarmee is het nodig steeds opnieuw de vraag naar rechtvaardigheid te stellen om haar te waarborgen. Indien een situatie nu rechtvaardig is, wil dat niet zeggen dat dit over een jaar nog het geval is (bijvoorbeeld door zwangerschap, ongeluk of simpelweg veroudering van familieleden), en dit is precies de reden waarom de notie van rechtvaardigheid als 'vangnet' niet voldoende is; rechtvaardigheid moet als 'ongoing project' geïntegreerd zijn in de notie van een liefhebbend gezin. Het laatste (en wellicht meest controversiële) kenmerk beslaat de noodzaak rekening te houden met het feit dat ook mensen die van elkaar houden toch *mensen* zijn, met de gebruikelijke tekorten aan inzicht, motivatie en oplettendheid ten opzichte van wat rechtvaardigheid van hen vraagt. Kleingeld en Anderson noemen een voorbeeld van een echtgenoot die immer de tijd die hij spendeert aan huishoudelijke taken overschat (voorbeeld uit de eigen achtertuin?) hij denkt dat hij meer tijd hieraan besteedt dan hij in werkelijkheid doet. Zodoende besluit het stel een kralenketting boven de keukendeur te hangen, die zij gebruiken om de uren doorgebracht in het verrichten van huishoudelijke taken bij te houden. Rechtvaardigheid moet erkend worden als familiewaarde om de door menselijke beperkingen veroorzaakte potentiële onrechtvaardigheid te voorkomen.

Anderson en Kleingeld bespreken drie potentiële kritieken op hun perspectief; als eerste het idee dat het gezin een situatie betreft die wordt gekarakteriseerd door liefde als bestaande uit spontaniteit en 'affective immediacy', die onherroepelijk teniet zal worden gedaan door het integreren van een notie van rechtvaardigheid in de notie van het gezin. Ze stellen dat een gevoel van verplichting voortkomend uit een 'sense of justice' niet noodzakelijkerwijs in strijd is met datgene dat wij uit affectie zouden doen, en dat daarnaast handelingen uit liefde lang niet altijd de relatie ten goede komen indien zij niet gepaard gaan met een rationele vorm van bedachtzaamheid (zoals bijvoorbeeld uit liefde je vrouw die net weer is gaan werken een keukenmachine cadeau doen). Bovendien is het idee dat rechtvaardigheidsclaims per se vijandig ten opzichte van een gezinsverhouding zijn niet zonder meer aannemelijk. Het tweede bezwaar dat wordt besproken betreft de tegenstelling tussen liefde als gericht op een particulier persoon en rechtvaardigheid gekenmerkt door zijn karakter van universa-

liteit. De auteurs stellen ten eerste dat het includeren van een notie van rechtvaardigheid helemaal niet veronderstelt dat claims losgekoppeld worden van een specifieke ander, en daarnaast dat handelingen puur op basis particulariteit lang niet altijd ten goede komen aan het gezin: een moeder die scheidsrechter is bij haar dochters hockeywedstrijd (voor de recensent toevallig een voorbeeld uit de achtertuin) doet helemaal geen goed indien zij haar dochters team om gezinsverband bevoordeelt (dit weet de recensent uit ervaring). Het laatste bezwaar dat wordt besproken betreft de ondermijning van het 'Ons-denken'² dat de integratie van rechtvaardigheid als gevolg zou hebben: handelen uit liefde bewerkstelligt een onmogelijkheid tot zelfopoffering, het doen laten verdwijnen van de barrière tussen de Ik en de ander in een relatie. De auteurs stellen dat het juist hier van fundamenteel belang is dat rechtvaardigheid een rol toegekend wordt in de context van het gezin: het is immers in foucaultiaanse zin niet per definitie het geval dat zelfopoffering uit liefde een goed is: socialisatie heeft lange tijd als gevolg gehad dat van deze opoffering slechts voor de vrouw in de familie sprake was. Het is juist de integratie van een notie van rechtvaardigheid die deze scheve verhoudingen rechttrekt.

Het artikel van Kleingeld en Anderson vormt een zeer interessante en scherpe analyse van de rol van rechtvaardigheid in de gezinsituatie, die zeker meer aandacht verdient dan zij nu ontvangt. Toch sta ik nog enigszins sceptisch ten opzichte van de noodzaak rechtvaardigheid als *geïntegreerd* in de gezinsstructuur te conceptualiseren, Honneth's perspectief van rechtvaardigheid en liefde als twee te adopteren *attitudes* in de context van de familie zou ontdaan van haar van 'tragische' karakter, de opvatting van twee houdingen als een dialektiek met een potentieel positieve en productieve tendens is mijns inziens een zeer sterke tegenpositie. In een dergelijk perspectief wordt mijns inziens de kritiek van devaluatie van het spontane en 'affectively immediate' karakter van liefde omzeild aangezien zij een conceptueel onderscheid behoudt tussen de beide noties. Vanuit het gezichtspunt van de auteurs betwijfel ik of de kritiek voldoende gepareerd is: ze stellen dat handelen op basis van een gevoel van rechtvaardigheid niet noodzakelijkerwijs in strijd is met handelen op basis van affectie, en dat handelen op basis van affectie alleen niet immer goed is voor de relatie. Maar veronderstelt dit niet juist het conceptueel onderscheid tussen rechtvaardigheid en liefde als attitudes? Ik laat de vraag aan u, beste lezer. Mocht u een reactie willen plaatsen, het blad dat u nu in handen heeft is immer geïnteresseerd in uw mening...

¹ Nota bene: deze notie van rechtvaardigheid is procedureel, niet substantief van aard, de auteurs geven immers geen invulling aan het begrip

² Verwoording van de recensent

Edwin Fischer en Ernest Hemingway

JOS PHILIPS

Eigenlijk had ik drie kandidaten voor het ‘heldendom’. Bernard Williams was er één van, en de enige filosoof in het gezelschap. Als Williams in mijn ‘heldenlijstje’ zou voorkomen, zou het zijn om zijn scherpe blik, en daarnaast – en vooral – ook omdat ik de indruk heb dat hij intellectueel heel eerlijk is, dat hij de dingen niet anders wil voorstellen dan hij ze ziet. Maar ik ben er nog niet uit of hij wel op mijn lijstje hoort, dus ik zal het verder niet over hem hebben. Mijn andere twee ‘helden’ – en de twee aan wie dit stukje is gewijd – zijn Edwin Fischer en Ernest Hemingway.

Edwin Fischer (1886-1960) is mijn ‘muzikale held’. (Ik weet verder niets over zijn persoon, zijn ethiek, en zijn politiek, en zal het daar dan ook niet over hebben.) Deze Zwitserse pianist was de eerste die (tussen 1933 en 1936) een complete opname maakte van Bachs ‘Wohltemperierte Klavier’(WTK). Waarschijnlijk is Bach uiteindelijk mijn echte muzikale held, maar de muziek van deze onbevatelijke componist is ons uiteraard alleen toegankelijk door de interpretaties die ervan zijn en worden gegeven. Met alle omzichtigheid die mij als leek

past wanneer ik dit zeg, denk ik dat de meeste interpreten worstelen om iets van Bach te maken – en niet alleen omdat zijn stukken vaker wel dan niet notoir moeilijk zijn in technisch opzicht –, maar zij worstelen om zicht te krijgen op wat hier, in deze muziek, aan de hand is. Eén van de gemeenplaatsen is, dat Bachs muziek een eenheid van emotie en ratio is, maar om er werkelijk iets van te begrijpen, dat valt niet mee. Wat dat betreft mogen we dankbaar zijn voor de opnames van Fischer, en onder zijn Bachopnames misschien vooral wel voor die van het WTK. Die opname biedt voor mij van alle Bachinterpretaties die ik ken nog altijd de meest geliefde, en zelfs met afstand. Van Fischer, die ook een vooraanstaande muziekpedagoog

was, wordt gezegd dat hij zijn studenten talloze malen dezelfde passage liet herhalen, net zo lang totdat ze de sfeer ervan juist hadden getroffen. Daarbij was hij van oordeel, dat de sfeer van een passage er niet *in* gelegd, maar er *uit* gehaald moest worden; het gaat er niet om een visie aan de muziek toe te voegen, maar om aan te raken en tot leven te brengen wat erin aanwezig is. Daarin is Fischer zelf een meester, en in zijn spel komt Bachs muziek niet zozeer als emotioneel en

rationeel over maar eerder als muziek die een heel spectrum van stemmingen kan bestrijken, van absolute verstillings tot humorvolle en uitgelaten vreugde. In verstilde passages is Fischer misschien wel op zijn best; hij kan een piano laten doen wat, zou men kunnen denken, alleen een menselijke stem zou kunnen: fluisteren.

Het is een exceptionele zuiverheid van zicht die Fischer tekent, een zuiverheid van zicht in muzikaal opzicht dan, waarbij het overigens interessant is dat hij die wist te bereiken zonder dat zijn techniek perfect was, en dat hij dit precieze treffen van muzikale sfeer ook voor elkaar kreeg waar hij als dirigent optrad, dus dat hij wat hij zag ook kon overbren-

gen op andere musici (hier zijn o.a. een paar opnamen van Brandenburgse concerten het vermelden waard). Eenzelfde zuiverheid van het treffen van sfeer is onder de literatoren naar mijn idee te vinden bij Ernest Hemingway (1899-1961) – en het is deze parallel die mij ertoe heeft verleid om het over twee ‘helden’ te hebben in plaats van over één. Hemingway heeft waarschijnlijk weinig introductie; roem is hem niet bepaald ontzegd gebleven, al kennen velen hem vooral van *The Old Man and the Sea*, dat voor hen verplichte middelbare school-kost was, met alle gevolgen die verplichte kost soms heeft. Hemingway heeft vele loftuitingen over zich afgeroepen, zoals ‘the master of descriptive writing’ en ‘de meester van het korte verhaal’. Zulke

beweringen zeggen echter op zich niet veel, zeker niet sinds uitgevers er uit commercieel oogpunt de achterkaf van alle boeken die ze uitgeven mee vol drukken. Maar in Hemingways geval zijn de kracht van uitdrukking en het afzien van elk commentaar werkelijk tot grote hoogte gedreven, zozeer dat hij daarin misschien nooit is overtroffen. En hoewel het hier deels zeker kenmerken betreft die stilistisch van aard zijn, is de stilistische intensiteit in Hemingways beste werk verbonden met eenzelfde intensiteit van inhoud. Een heel goed voorbeeld hiervan is zijn beroemde korte – zeer korte – verhaal ‘A Clean, Well-Lighted Place’ (dat ook online te vinden is). Ter illustratie van Hemingways krachtige, beschrijvende stijl, wil ik hem hier graag zelf aan het woord laten, door middel van een passage uit zijn verhaal ‘A Canary for One’ (1928):

The train passed very quickly a long, red stone house with a garden and four thick palm trees with tables under them in the shade. On the other side was the sea. Then there was a cutting through red stone and clay, and the sea was only occasionally and far below against the rocks...

There was smoke from many tall chimneys – coming into Marseilles, and the train slowed down and followed

one track through many others coming into the station...

The train left the station in Marseilles and there was not only the switch-yards and the factory smoke but, looking back, the town of Marseilles and the harbor with stone hills behind it and the last of the sun on the water. As it was getting dark the train past a farmhouse burning in a field. Motorcars were stopped along the road and bedding and things from inside the farmhouse were spread in the field. Many people were watching the house burn. After it was dark the train was in Avignon. People got on and off. At the newsstand Frenchmen, returning to Paris, bought that day's French papers...

Tot zover over ‘mijn helden’, Hemingway en Fischer. Zoals gezegd, denk ik dat ze bepaalde overeenkomsten hebben – en o.a. juist op de vlakken die maken, dat ze ‘mijn helden’ zijn. Maar waarom juist zij? Wat heb ik met hen? Als ik dat zou weten, zou ik meer over mezelf weten dan ik nu weet, althans bewust weet. Onze ‘helden’ zeggen waarschijnlijk veel over onszelf en over de rode draden van ons leven. Ik ben dan ook benieuwd naar wat mijn ‘helden’ over mij zeggen. Dat, echter, zal hier een open vraag moeten blijven.

Strip

Videogames voor Filosofen

PlayStation Popper

"You win, untill falsified!"

Beetle in a XBOX

"Everybody has one!"

Wii-ttgenstein

"Whereof one cannot speak, thereof one must play!"

MARTIJN ENGELS

Summer of rage

ZWARTEDOOS

Ik ben onlangs de waarheid gaan inzien van de aan Aristoteles toegeschreven uitspraak, dat ‘alle dieren huilen na het neuken, behalve de haan die kraait’. Ja, ik weet dat dat duf klinkt, maar lees toch maar door.

Absoluut *killing*, die gedachte dat je op een zonnige vrijdag *alles* beter kan doen dan studeren, of een column schrijven. Speeltuin ‘de Havelaar’ was nog steeds een mistroostig dystopisch hol. Ze hebben ‘het schip’, het enige leuke klimrek, weggehaald! Niet meer veilig. Het ergste is nog die kutkinderboerderij. Ik moet wegblijven bij die oorden. En toch tuinde ik er weer in.

De haan is de zelfvoldane onbenul van het dierenrijk. Versta mij wel, ik ben niet ongevoelig voor de schoonheid van moeder natuur, maar om daarvan te genieten moet je zoveel stennis verduren van dat kle-rebeest dat het de inspanning niet meer waard is. *Kukeleku*, ik heb altijd gelijk. *Kukeleku*, kijk mij eens de man wezen. Paradeert hij weg en denk je je te kunnen veroorloven naar een lekkere zeug – wentelslijk en al – te kijken, keert ‘ie zich om met zo’n blik van: ‘Wat? Wat kijk je, vriend?!’ Moeten we allemaal heel bijzonder vinden.

Rot toch op, man! Het is hier helemaal niet spannend, dus ga een ander vervelen. Wat heb jij nou eigenlijk gedaan, in je kleine wereldje? Heb jij ooit *sehnsucht* gekend? Wat was nou betekenisvol, *sub specie aeternitatis*? En dan niet aankomen met: ‘Ja, maar de dierverzorgers vinden me enig!’ Doet ‘ie onverschillig over, maar hij weet dat ik hem heb.

In Groot-Brittannië wordt een ‘*summer of rage*’ voorspeld: onlusten in het kader van de recessie en on-

vrede over een ingedutte overheid en een laffe gezapige samenleving. Van mij mag die overwaaien. Maar laten we het goed doen: ik wil de rookpluimen aan de horizon zien staan, semtex in het FUF-hok, veldslagen op het Neude, de U-rock geplunderd, en, welja, nog een litteken voor onze commissaris-intern. Over het andere oog.

Als allereerste moet echter ‘de Havelaar’ met de grond gelijk worden gemaakt. ‘Het schip’ stond voor mij symbool voor de *esprit* waarvan men nu verstoken is sinds de recessie, post-coitus. Die haan hou ik daarvoor hoofdverantwoordelijk. Hem zullen we als voorbeeld stellen. Alles om een beetje godsvrucht en verbeeldingskracht in te boezemen in een volk dat ijdelmoedig denkt dat, zodra er ook maar een straaltje zon schijnt, met lekker *safe* leuteren, zuipen en neuken alles gedaan is.

Wil je reageren op de column of op een ander artikel in deze Filosoof?

Dat kan!

Mail naar: de.filosoof@phil.uu.nl

Dialektiek onder departementshoofden

Dankzij de interne verschuivingen binnen het universitaire bestel, valt het departement Wijsbegeerte nu onder de faculteit Geesteswetenschappen. In het kader hiervan stelden wij alle departementshoofden de vraag: “wat is filosofie en wat doet zij binnen de Geesteswetenschappen?”

Prof. dr. Marcel Sarot, departement Godgeleerdheid

Wijsbegeerte is, in tegenstelling tot de bestudering van de geschiedenis van de wijsbegeerte, geen wetenschap. Omdat de vóórvragen van wetenschap wijsgerig van aard zijn, is de wijsbegeerte echter onmisbaar voor de wetenschap.

Voor de Geesteswetenschappen is de filosofie wellicht nog belangrijker dan voor veel andere wetenschappen, omdat de wijsbegeerte van een bepaalde periode altijd weer het condensatiepunt van de cultuur van die periode is; je kunt geen cultuur begrijpen zonder iets van de filosofie van die cultuur te begrijpen. En waarover gaan Geesteswetenschappen, als zij niet over cultuur gaan?

Er is een natuurlijke verwantschap tussen theologie en filosofie; zij hebben een deel van hun geschiedenis gemeenschappelijk. Tot op de dag van vandaag is er veel grensverkeer tussen filosofie en theologie; het Ethiek Instituut is uit dat grensverkeer voortgekomen.

De filosofen leveren een belangrijke bijdrage aan Geesteswetenschappen, en één van de aardige kanten van filosofen is, dat zij zelf de eersten zullen zijn om toe te geven dat wanneer je het met een filosoof grondig oneens bent, je nooit lang hoeft te zoeken voor je een soortgenoot hebt gevonden die precies het omgekeerde zegt.

Prof. dr. Albert Visser, departement Wijsbegeerte

In ons departement, zowel in het onderzoek en in het onderwijs, streven we naar een balans tussen alfa, bèta en gamma. Vanuit dat standpunt bezien zou je ons departement bij Geesteswetenschappen, bij Bèta-wetenschappen of bij Sociale Wetenschappen kunnen plaatsen. Zie het als een boek in je boekenkast, dat in feite op meerdere planken thuishoort. Maar je moet een keus maken en dan is Geesteswetenschappen zeker geen slechte keus, mede omdat je bij andere departementen van deze faculteit ook bèta- en gamma-achtig onderzoek aantreft.

Er vindt in de andere departementen van Geesteswetenschappen onderwijs en onderzoek plaats dat filosofische componenten heeft. Op het niveau van onderzoek hebben we contacten met andere groepen binnen de faculteit, bijvoorbeeld in het kader van het Descartes Centre. Maar zoals zo vaak met deze dingen zou het altijd beter kunnen. Er zou bijvoorbeeld wat meer echt interdisciplinair debat en wederzijdse communicatie kunnen zijn over fundamentele zaken. Op onderwijs niveau zou het mooi zijn als de studenten van de verschillende scholen binnen de faculteit meer contact hadden over inhoudelijke onderwerpen.

Prof. dr. Rosemarie Buikema, departement Media- en Cultuurwetenschappen

De Geesteswetenschappen komen ten opzichte van de hardere onderzoekstradities wel eens in de verdrinking, maar niettemin is er wel degelijk een besef van wat de waarde van dit veld behelst. Derek Bok, president van Harvard Universiteit, verwoordt het als volgt: de geesteswetenschappen bereflecteren “what it is to be human”. Als je mij vanuit dat kader vraagt waar filosofie over gaat, dan gaat het mij vooral ook om die vraag; wat betekent het om mens te zijn. Bok vervolgt zijn betoog dat in een tijd als de onze die wordt gekenmerkt door globalisering en technische ontwikkelingen de geesteswetenschappelijke focus op waarden, betekenissen, smaak, ethisch besef belangrijker is dan ooit. Filosofie kan onder die vragen naar betekenis een fundament leggen. Ze vertelt je hoe je kunt nadenken over de verschillende vraagstukken. Ze stelt het vraagstuk van onze verantwoordelijkheid aan de orde. Daar kun je zin aan ontlene, dat je ergens verantwoordelijk voor bent. Dat jouw manier van denken en zijn er toe doet. Is filosofie niet een gereedschapskist om te dealen met de zinloosheid van het bestaan?

Prof. dr. H Hendrix, departement Moderne Talen

‘Jemig, wat een vreemde vraag. Ik begrijp eigenlijk niet zo goed wat u bedoelt. Wijsbegeerte is gewoon een studie. Als alle andere studies. Het maakt geen enkel verschil of je nu spreekt van wijsbegeerte als studie of discipline: ook als het laatstgenoemde betreft staat zij parallel aan de andere gebieden binnen Geesteswetenschappen. Meer heb ik er eigenlijk niet over te zeggen, wat een vreemde vraag...’

Prof. dr. Geert Buelens - departementshoofd Nederlands

Literatuur is boeken lezen, filosofie is diep nadenken. Wat de positie van filosofie binnen Geesteswetenschappen betreft, die vind ik heel erg belangrijk. En het is vanuit mijn academische achtergrond heel vreemd om te zien dat er hier zulke gescheiden werelden zijn. In de geesteswetenschappelijke opleidingen in Vlaanderen heb je altijd filosofie. Hier hoort het er gewoon niet bij. Hier zijn heel veel monodisciplinaire opleidingen die op geen enkele manier aansluiten bij de wereld buiten die opleidingen. Dat betekent wel dat je na een bachelor op een universiteit eigenlijk niet weet wat je filosofisch gezien aan het doen was. In Vlaanderen krijg je vanaf dag één met filosofie te maken. En zelf gebruik ik filosofie nog dagelijks. Nee, de betekenis van filosofie in Nederland is te gering, en ik zou er niet tegen zijn om een systeem te hebben met een aantal verplichte algemene academische vakken. Filosofen zetten vaak de bakens uit en het zou prettig zijn als studenten dat ook meekrijgen, want dan zijn ze gewoon rijker gevormd. Maar het is niet vanzelfsprekend, het heeft geen traditie. En dat vind ik een beetje vreemd.

Prof. dr. Ido de Haan - Departementshoofd Geschiedenis en Kunstgeschiedenis

'Bij de studie Geschiedenis hier in Utrecht is een vrij substantiële rol ingeruimd voor de discussies over de grondslagen van het vakgebied. Dit is niet het meest centrale domein waar filosofen zich vandaag de dag over buigen, maar het is wel een formidabel filosofisch vraagstuk waar grote filosofen zich mee hebben bezig hebben gehouden. Filosofie is daarnaast belangrijk in die zin dat ze een belangrijke stem is in de reflectie op wat samenlevingen eigenlijk zijn en hoe deze veranderen. In dat opzicht worden filosofen ook bestudeerd als bron van historisch inzicht.

Filosofie moet daarom ook als een zelfstandige studie bestaan, omdat deze bronnen van inzichten anders zouden verstenen. Daarnaast is filosofie als zelfstandige discipline van belang juist in de interactie met andere wetenschappen. Mijn stellige indruk is dat filosofie ook altijd in deze interactie met andere wetenschappen heeft gestaan, zoals de metafysica met de natuurwetenschappen, de ethiek met de politieke wetenschappen.'

Door een rode bril. Idealisme voor Cartesianen

PAUL ZICHE

Toen Napoleon in 1801 meer wilde weten over de toentertijd meest geavanceerde filosofie, die van Kant, werd aan hem een brochure opgedragen waarin Kants filosofie door middel van aanschouwelijke modellen verklaard werd. De auteur, de in Duitsland werkzame Charles de Villers (1765-1815), onderneemt een serieuze poging om Kant op een manier te presenteren die voor een Frans publiek, dat is opgegroeid in een Cartesiaanse traditie, begrijpelijk is. Denken werd bijvoorbeeld als een soort spijsvertering voorgesteld waarin wij iets toevoegen aan de stoffen die we vanuit de buitenwereld opnemen om ons deze stoffen eigen te kunnen maken; de rol van de menselijke waarnemingsvermogens werd vergeleken met een gekleurde bril: als we de wereld door een rode bril bekijken, zullen we alles rood getint waarnemen; daaruit mogen wij echter niet concluderen dat de wereld inderdaad rood is – kleuren worden immers door ons waarnemingsapparaat aan de impressies toegevoegd die wij ontvangen, net als in het model van een camera obscura met een rood stukje glas in de opening.

Deze argumentatie, zo werd Napoleon verteld, is in bijzondere mate geschikt om Kants filosofie voor een Cartesiaans publiek aannemelijk te maken: de optische modellen verbinden Descartes' scepticisme en zijn argumenten voor de subjectiviteit van secundaire kwaliteiten zoals kleuren met Kants transcendentale idealisme dat, qua idealisme, volgens Villers toch in wezen ook een subjectivistische theorie moet zijn. Dergelijke vergelijkingen riepen echter een verrassend heftige reactie aan de kant van de volgelingen van Kant in Duitsland op, van auteurs zoals F.W.J. Schelling en G.W.F. Hegel, die zich als officiële vertegenwoordigers van een – door Kant geïnspireerde – idealisme beschouwden. Wat zich hier ontvouwt is meer dan een debat over de gangbaarheid van bepaalde concrete modellen voor fundamentele filosofische theorieën.

Schelling schrijft namelijk een uitvoerige recensie van Villers' teksten over Kant, en hij zou eigenlijk een heel eenvoudig en direct argument tegen hem kunnen geven: wat Villers voorstelt is immers een camera obscura met een rood stukje glas in plaats van het objectief, en hij vraagt wat zo'n apparaat zou moeten denken over

de kleuren in de wereld. Een manier van weerlegging van dit soort argumenten zou zijn om gewoon te zeggen dat een dergelijk apparaat definitief niet denken kan, en dat dus het hele model ongepast is. Maar dat is niet wat Schelling doet. Wat hij uitdrukkelijk interessant vindt zijn Villers historische opmerkingen en zijn systematiserende benadering die probeert verschillende vormen van filosofie, zoals scepticisme en idealisme, systematisch in kaart te brengen. Het is op dit gebied dat hij bij Villers inconsistenties vindt. Niet het feit van concrete modellen en die daarin gelegen empirisering van Kant, maar een ontoereikende visie van wat een scepticisme betekent, en interne spanningen in Villers' systematisering van de "sciences philosophiques" zijn de eigenlijke struikelblokken voor Schelling.

Zo gezien maken de tekst van Villers en Schellings reactie daarop deel uit van een veel fundamenteeler probleem. Mede als een gevolg van de ideeën van Kant denkt de filosofie op een nieuwe wijze over haarzelf na.

Als Schelling en Hegel in de jaren 1802/3 een "Kritisches Journal der Philosophie" schrijven (hier verschijnt ook de recensie van de teksten van Villers) dan formuleert al de titel het centrale programma: filosofie überhaupt realiseert zich in een kritische benadering en analyse van verschillende vormen van filosofie. Maar dan begint ook een nieuwe vorm van vragen belangrijk te worden: wat zijn eigenlijk de relevante eenheden, wat zijn de filosofieën in het meervoud waarover filosofie dan moet nadenken?

Als een filosofische theorie een ultieme verklaring voor het ontstaan van de menselijke ervaring wil aanbieden, moet zij volgens Villers een karakterisering van de hele mens en van zijn relatie met de wereld bevatten. Filosofie houdt zich dus niet met kleinschalige deelprojecten bezig, maar moet altijd een volledig systeem aanbieden. Ook als wij over verschillende typen van filosofische theorieën nadenken, zijn ze vooral als dergelijke grootschalige eenheden te beschouwen. Villers geeft in zijn Kant-boek een terminologisch instructieve beschrijving van dit project door de concepten 'filosofie' en 'wetenschap' resp. 'wetenschappen' met elkaar te verbinden. Daarbij gaat het om de "Idée et division de la Philosophie comme science", en dit project bevat wederom systematisering van "des diverses sciences philosophiques". Cen-

"Filosofie moet volgens Villers altijd een volledig systeem aanbieden"

trale terminologische ontwikkelingen die in de 18de eeuw in het algemeen en door Kant in het bijzonder op hun weg zijn gebracht, zijn hier terug te vinden. Zoals het idee dat over 'science' – in de zin van 'wetenschap', dus niet verengd tot 'natuurwetenschap' – zowel in het enkelvoud als in het meervoud gesproken moet worden, dus over het algemene idee van wetenschap überhaupt en over de verschillende concrete realiseringvormen van dit idee. Ook komt hier de bepalende functie van de filosofie voor deze concepten en de daarmee verbonden inhoudelijke debatten naar voren. Kant had slechts een kleine selectie van de in zijn tijd beoefende wetenschappen als model voor wetenschappelijkheid überhaupt beschouwd. Bij Villers is Kants vraag en de vraag naar de systematische verhouding van de verschillende vormen van wetenschap gesedimenteerd tot een raamwerk dat ook zijn analyse van Kants filosofie structureert. De taak van de filosofie kan daarom heel algemeen als het nadenken van filosofie over zichzelf worden gezien, in een "philosophie de la philosophie" die tegelijkertijd ook een reflectie over wetenschap überhaupt en over alle wetenschappen is. Dat is niet gewoon als een eindpunt van een langer debat te beschouwen, maar – en de spanningen tussen Villers en het officiële Kantianisme in Duitsland tonen dat al aan – een probleem dat pas omtrent 1800 echt aan de orde komt.

Hele filosofische stromingen worden ter discussie gesteld; de onschuldige rode bril geeft niet alleen aanleiding tot een twist over de verhouding tussen Cartesianisme en

idealisme, maar ook tussen empirisme en rationalisme, Newtonianisme en mystiek en vele andere stromingen of theorievormen. Deze debatten krijgen structuur door twee concepten die vanaf die tijd ons denken over filosofie en wetenschappen bepalen: "systeem" en "wetenschap", verbonden door een idee van een zich als absoluut fundamenteel begrijpende filosofie. Ook deze concepten waren echter niet toereikend om eenduidige en overzichtelijke demarcatielijnen tussen de uiteenlopende stromingen en wetenschapsopvattingen aan te geven; wij vinden heel onverwachte coalities en breuklijnen tussen deze stromingen. Voorbeelden zijn het zeker verrassende idee dat Descartes in die tijd niet alleen als een mechanicus en oerrationalist, maar ook als een mysticus kan worden beschouwd, of dat Newton volgens Villers expliciet als een niet-Newtonianse denker wordt beschreven.

De conclusie moet dus zijn: in de jaren omtrent 1800 begint zich de overtuiging baan te breken dat de filosofie over zichzelf moet nadenken en daarbij de grote stromingen uit het verleden moet beoordelen. Een nieuw bewustzijn van de historische ontwikkeling van de filosofie gaat hier gepaard met een reflectie op de concepten systeem en wetenschap. Het debat over de rol van gekleurde brillen tussen idealisme en Cartesianisme laat de laatste stap zien van een – pas in die tijd afgesloten – proces waarin filosofiegeschiedenis aan de ene kant en de concepten "systeem" en "wetenschap" aan de andere hun betekenis krijgen, een proces dus waarin essentiële conceptuele resources van het moderne denken ontstaan.

Bericht uit Zweden

GERT CRIELAARD

Beste vrienden en medefilosofen,
Op het moment van schrijven is het twee uur 's nachts en mijn laatste avond in Lund (Zweden), de stad waar ik de afgelopen twee en halve maand gestudeerd heb. Ik heb vanavond nog de laatste hand gelegd aan mijn papers en ze netjes vijf minuten voor de deadline ingestuurd. Ik heb zojuist m'n spullen gepakt en nog een nat doekje over de lege boekenplanken gehaald. Een mooi moment om even te reflecteren op de afgelopen maanden.

Het appartementencomplex waar ik de afgelopen maanden gewoond heb is Spoletorp South en is een speciaal complex voor *exchange students* ... en die zijn erg! Veel uitwisselingsstudenten hier hebben echt maar één doel voor ogen en dat is *party-till-you-drop*.

Maar ik moet zeggen: dat was wel erg leuk aan het wonen hier, die uitwisselingsstudenten zijn allemaal heel erg open en sociaal.

Iedereen praat met iedereen en de deuren staan hier altijd wagenwijd open voor elkaar. Het complex hier staat ook bekend om zijn gezelligheid. Veel studenten komen hier naar toe om wat te borrelen voor of na het uitgaan, de zogenaamde pre- en afterparty's. Dat is overigens een strikt regime hier, een goede uitgaansavond heeft een degelijke pre-party, party-party en after-party.

Lund is een echte studentenstad en omdat de alcohol hier zo duur is (normaal 5 à 6 euro voor een biertje) hebben de studenten hier zogenaamde 'Nations' uitgevonden. Dit zijn een soort gezelligheidsverenigingen die als doel hebben de sociale cohesie tussen studenten wat te bevorderen (lees: het bevorderen van alcoholgebruik en het geven van feesten). Deze Nations hebben al een redelijke lange historie en beheren tal van wooncomplexen en uitgaansgelegenheden. Speciaal voor deze uitgaansgelegenheden heeft de Zweedse overheid een uitzondering gemaakt en hier hoeft niet de hoge belasting op drank te worden betaald. Gevolg: een flesje bier kost slechts 20 à 25 kroon (1,85 à 2,30 euro) en zeven dagen per week

is het hier feest. Alleen studenten hebben toegang tot deze uitgaansgelegenheden en zodoende heerst er dan ook een uitstekende sfeer, uiteraard niet zo als op de FUF-feesten, maar toch.

Ik zou nu natuurlijk ook nog even iets over de studie moeten schrijven anders lijkt het natuurlijk of ik helemaal niks anders gedaan heb dan feesten, wat natuurlijk niet helemaal waar is. Ik heb hier twee vakken gevolgd, één vak in strategisch management en een ander vak in economic history (ik ben naast filosofiestudent ook economiestudentje). De studielast was niet zo hoog hier en dat verklaart ook enigszins de nadruk op het bovenstaande.

Oja, de cultuur doen we er ook nog even bij: Zweden is een prachtig land met veel natuurschoon.

De Zweden zelf zijn ook echt top, ze hebben hun zaakjes altijd goed op orde, spreken vloeiend engels, vinden geduld een schone zaak

en houden zich allemaal netjes aan de regels. Verder rijden ze in veilige Volvo's en gaan ze gepast gekleed.

Om nog even tot een synthese te komen: wat is er nou zo leuk aan studeren in het buitenland? Wat ik erg leuk vond is dat je veel dingen doet die je normaal niet doet. Zoals spontaan een Yoga les nemen, Chinees Nieuwjaar en Australia Day vieren, uitgebreid lunchen en koffiedrinken na de colleges en met je studiegenoten naar de sauna. Verder ontmoet je natuurlijk veel nieuwe leuke, grappige, interessante maar ook irritante, oppervlakkige en vermoeiende mensen met verschillende achtergronden en uit verschillende culturen. Maar die diversiteit is juist wat het geheel leuk maakt. Morgen ga ik overigens voor tien dagen naar Stockholm en Zweeds Lapland! Dat is ook één van die leuke dingen van studeren in het buitenland, de tripjes in de weekenden en de vakanties! Ik hoop jullie snel allemaal weer in Utrecht te zien!

Groetjes,
Gert

"...een goede uitgaansavond heeft een degelijke pre-party, party-party en after-party."

De Matthäus Passion

JORT BLOKPOEL

Vandaag, als ik dit schrijf, is het eerste paasdag. Dit lijkt mij op zich al voldoende rede om de Matthäus Passion van Bach te bespreken. Daarbij kan ook niet ontkend worden dat er een ware traditie heerst als het op de Matthäus aankomt. Een traditie die, zo wist de NOS mij op goede vrijdag te vertellen, vooral in Nederland bekend is. En als je eens om je heen kijkt rond Pasen, lijkt dit redelijk te kloppen. Van de beroemde uitvoering van de Nederlandse Bachvereniging in de Grote kerk in Naarden tot bescheiden uitvoeringen in kleine provinciestadjes als Almelo. Iedereen moet tijdens Pasen een Matthäus ten uitvoering brengen.

Rond 1730 schreef Bach de eerste versie van dit inmiddels wereldberoemde muziekstuk. De definitieve versie bracht hij in 1736 uit.¹ De Matthäus, zoals waarschijnlijk iedereen weet, vertelt het passieverhaal van Jezus; vanaf het moment dat de hoge priesters besluiten Jezus te doden tot de begrafenis van Jezus. Voor de geïnteresseerden: boek 26 en 27 van het evangelie van Mattheus. Het verhaal wordt vertolkt door een stuk of wat solisten, bij de uitvoering die ik zelf heb gezien zes. Mattheus zelf en Jezus worden in de meeste versies door twee vaste zangers vertolkt en de andere stukken worden door de anderen bezongen. Al met al levert het een oratorium van een uur of drie op. In vele gevallen beluisterd vanaf houten kerkbankjes. Dus als je niet het licht hebt gezien tijdens het stuk, heb je in ieder geval een houten kont achteraf.

De originele tekst van de Matthäus is van de hand van Picander, minder bekend als Christian Friedrich Henrici, die vaker teksten voor Bachs muziek heeft bewerkt. Tegenwoordig is de Matthäus ook in het Nederlands te beluisteren in een hertaling van Jan Rot.² Niet iedereen zal behaagd zijn door deze nieuwwetse ideeën als de Matthäus hertalen, maar als ik de NRC moet geloven was het nog lang niet zo'n

slechte hertaling. Het is "[...] stichtelijk geworden op een andere meer documentaire manier."³ Sterker nog: "Rots Mattheus klinkt als een klok."⁴

Nu kan ik moeilijk een oordeel vormen over de hertaling van Jan Rot, ik heb namelijk alleen de originele versie van Bach en Picander in uitvoering gezien. Wel vraag ik me af in hoeverre een bewerking van een stuk als de Matthäus nog wel recht kan doen aan wat het pretendeert te zijn. Zeker op de manier zoals Jan Rot dat blijkbaar heeft gedaan. Micha Spel bejubeld immers de verandering van toon in de Mattheuspassie van Jan Rot. Maar is de toon niet juist een significant onderdeel van een oratorium? Gaat het stichtelijke, haast opvoedende karakter van een barokke mis niet verloren als het bewerkt wordt? Sommige van jullie

zullen een lezing van Erik Heijerman herinneren op een FUF-forum vorig jaar, die deze vragen ook stelde. Ik ben net als Erik Heijerman niet van plan

"Dus als je niet het licht hebt gezien tijdens het stuk, heb je in ieder geval een houten kont achteraf."

een antwoord te geven, maar het lijkt me geen kwaad kunnen hier over na te denken. Zeker als ik een paar opvallende voorbeelden erbij haal van onconventionele bewerkingen. Zo weet de NOS te vertellen over een meezing Matthäus en een dance uitvoering⁵ en hebben wij allemaal Jim Bakkum en Hind Laroussi kunnen volgen, terwijl zij zich voorbereiden de Matthäus ten uitvoer te brengen in Den Haag dit jaar.

Is het dan werkelijk zo eenvoudig als het lijkt om de Matthäus uit te voeren? Is het echt niet meer dan de tekst en de noten benaderen, die Bach en Picander ooit op papier hebben gezet? Of moeten we ook de bedoeling van de componist in beschouwing nemen? En hoe moeten we dat dan doen?

Eigenlijk jammer dat zelfs een mooi oratorium als de Matthäus Passion je kan achterlaten met meer vragen dan je lief is. Want mooi is het zeker en ondanks de onvermijdelijke houten bankjes een klassieker die iedereen een keer gehoord moet hebben in zijn leven. Vergeet alleen geen kussen mee te nemen.

1 Nederlandse Bachvereniging. *Oog in oog met de Matthäus Passion*. <http://matthauspassion.podium.nl/>. Geraadpleegd op 12 april 2009

2 *Matthäuspassion*. http://nl.wikipedia.org/wiki/Matthaeus_Passion. Geraadpleegd op 12 april 2009

3 Micha Spel. *'Ik mag Bach best helpen'*. http://www.nrc.nl/kunst/article1545707.ece/Ik_mag_Bach_best_helpen. Geraadpleegd op 12 april 2009.

4 Ibid.

5 Voor een opname van dit item uit het journaal, zie <http://www.youtube.com/watch?v=q5PUYAfq31I>. Geraadpleegd op 12 april 2009.

Alice in Deleuze-land

FLEUR JONGEPIER

Deleuze Compendium, onder redactie van Ed Ro-mein, Marc Schuilenburg en Sjoerd van Tuinen. (Uitgeverij Boom: Amsterdam). Pagina's: 408. Prijs: 29,90. ISBN: 9789085065388

Alice: *Would you tell me, please, which way I ought to go from here?*
The Cat: *That depends a good deal on where you want to get to*
Alice: *I don't much care where.*
The Cat: *Then it doesn't much matter which way you go.*
Alice: *...so long as I get somewhere.*
The Cat: *Oh, you're sure to do that, if only you walk long enough.*

Hier in Utrecht valt de naam Deleuze zelden, op de uitzondering waarop iemand zich verslikt na. Dat is niet erg, want niet iedere filosoof krijgt zijn *fair share*; tijd is altijd schaars. Dus moeten we Deleuze in onze vrije tijd lezen. En laten ze voor dat doeleinde nu net een Deleuze Compendium hebben uitgebracht.

Een mooi vormgegeven boek, dat moet gezegd worden. Een hip formaat, nog hippere kleuren en zelfs een aantal foto's van Deleuze met Derrida, Guattari, Lyotard en andere belangrijke mensen in de seventies in Frankrijk. Leuk, denk je, en duikt de tuin in met je Compendium en een wit biertje. Niet doen. Neem liever een stevige fles wijn die al aardig op leeftijd is, en ga in een donker hoekje zitten, want dit boek is geen kattenpis.

De redactie heeft er flink wat werk van gemaakt om Deleuze in al zijn geuren en kleuren weer te geven, wat op zich al een onmogelijke opgave lijkt te zijn. Ze dekken zich dan ook goed in door te zeggen dat de "hoofdingang, waardoor we het volledige overzicht van de 'echte' en 'juiste' Deleuze zouden kunnen benaderen, ontbreekt". Spijker op de kop. Deleuze is een beetje een 'kubistische' filosoof, alleen de verschillende perspectieven en ingangen maken het geheel.

Het compendium bestaat uit vier delen, respectievelijk 'Leerling in de filosofie', 'Meester in de filosofie', 'Een vrije & wilde creatie van concepten' en 'Omwegen & invloeden' en begint met een analyse over de voorwaarden van het denken volgens Deleuze en Guattari aan de hand van de inmiddels beroemde tekst *Qu'est-ce que la philosophie?* Al snel wordt duidelijk dat Deleuze een filosoof was van mooie woorden en veel concepten.

Zo benadrukt hij het verschil tussen filosoof-*zijn* en filosoof-*worden*. Filosoferen is geen contemplatieve activiteit noch gaat het om communicatieve rationaliteit. Het gaat om *creatie*, zegt Deleuze, om de *scheppende* kracht van concepten.

Wat volgt is een stortvloed aan termen: chaosmos, rizoom, doxa, immanentievlak, vitaliteit en ga zo maar door. Zat je nog met je biertje buiten, dan heb je je nu goed verslikt. Zit je binnen, dan lees je rustig verder, en kom je er na een paar honderd pagina's achter dat je toen niet gelijk hoefde te begrijpen wat die termen betekenden, omdat je er stukje bij beetje achterkomt. Het hol van Deleuze kent alleen maar zij-ingangen (DC, p.13).

Het eerste deel, Deleuze als leerling, is wat makkelijker te behappen dan de 'intro'. Er volgt een *crash-course* Hume, Nietzsche, Bergson en Spinoza. Al doet 'crash-course' er geen eer aan, want er komt een moment waarop je erachter komt dat Deleuze zich ook zelf streng weerhoudt van het filosoof-*zijn*. Dat wil zeggen, Deleuze recapituleert of contempleert niet—hij schept opnieuw. Dus Hume wordt een soort 'deleuziaanse' Hume die wordt ingezet als wapen tegen Kant. En ook: waar begint Deleuze en houdt Bergson op? En *mag* een filosoof andere filosofen wel zo naar zijn eigen hand zetten, doet het wel eer aan hun theorie? Zo zegt Deleuze bijvoorbeeld dat er iets is als "Spinozist zijn" wat inhoudt dat je door Spinoza *geraakt* wordt, maar hem niet per se hoeft te begrijpen. Maar is Spinoza niet juist de theoretische filosoof *pur sang*?

Het compendium biedt ruimte voor kritiek op Deleuze, en geeft daarmee niet een soort verafgoding in boekvorm. Maar veel ruimte voor kritiek is er niet, en hoewel Badiou (wellicht Deleuze's belangrijkste criticus) wel een aantal keer ter sprake komt, wordt hem—en andere critici—toch al snel de mond gesnoerd.

De opgenomen hoofdstukken van Deleuze als Meester in de filosofie zijn misschien nog wel het pittigst. Daar wordt de lezer echt met de bovengenoemde concepten geconfronteerd, maar—in zoverre mogelijk—wel op een toegankelijke manier. Chapeau voor de redactie dus. Nu hamert Deleuze zelf nogal op de "eeuwige wederkeer", maar daar is het Compendium zelf ook niet vies van. Maar we kunnen bij Deleuze wel wat herhaling gebruiken, want hoe vaak het woord "rizoom" ook genoemd wordt, in elke context begrijpen we het weer anders. Of het nu een "wortelstok" is zonder begin of einde, of een "open systeem", of iets dat es-

senties vermijdt, het valt allemaal pas op zijn plek vanuit een kubistische lezing van Deleuze. Er is inderdaad geen Hoofdingang, maar het Compendium biedt een goed reservoir aan zijwegen die men kan nemen om Deleuze—al is het maar een beetje—te begrijpen.

In *Logique du sens* bijvoorbeeld, behandelt Deleuze Carroll's *Alice in Wonderland*. Hier haalt hij de "ouderwetse" logica onderuit (zo stelt hij althans) door te zeggen dat het subject niet de zin van een uitspraak bepaalt, maar eerder de *attributen* (DC, p.136). Maar Deleuze houdt zich—behalve de 'logica'—ook veel met wetenschap en kunst bezig. Het register van personen in het Compendium doet menigeeen dan ook kwijlen: Beckett, Kafka, Kandinsky, Kerouac, Liszt, Matisse,

Monet, Pessoa, Proust, Renoir, Turner, Verdi, Wagner, Woolf etc. etc. Deze namen krijgen allemaal een plek in het deel 'Omwegen & invloeden' dat na het pittige voorgaande deel zowel een opluchting als verfrissing is van alle eerder genoemde concepten.

De metafoor van *Alice in Wonderland* leent zich ook uitstekend voor Deleuze's oeuvre, of beter: het Compendium. En wat dat betreft geeft het Compendium een aantal fraaie en toegankelijke attributen voor het onbegrijpelijk subject dat Deleuze heet. Je weet niet wat boven of onder is, waar de uitgang is—of die er is, waar de zwaartepunten liggen en waar we heen varen. Maar laat de zeilen bij dit boek wat vieren: *in the end, it's the journey that matters.*

Filosofische Kalender

23 t/m 27 april: Peter Sloterdijk in Nederland

Waar: Utrecht, Tilburg, Amsterdam en Nijmegen (respectievelijk 23, 25, 26 en 27 april)
Meer informatie: www.petersloterdijk.nl

25 april: Dag van de Filosofie

Waar: Tilburg
Wanneer: zaterdag 25 april 2009 van 13:30 tot 22:30
Kosten: 30 euro (studenten € 15,-)
Meer informatie: <http://www.uvt.nl/faculteiten/fgw/dvf/>

27 april: Zeno Lecture Christine Korsgaard

Waar: Academiegebouw Utrecht
Wanneer: 27 april, van 16:00 tot 18:00
Kosten: gratis
Meer informatie: <http://www.phil.uu.nl/~joel/zenolectures/>

28 april: Verzoening met Deleuze

Waar: Amsterdam
Wanneer: dinsdag 28 april van 20:00 tot 01:00
Kosten: gratis
Meer informatie: <http://www.felix-en-sofie.nl/>

11 tot 13 mei: Theatervoorstelling JACHT

Waar: Amsterdam
Wanneer: 11, 12 en 13 april
Kosten: 8 euro
Meer informatie: www.ostadetheater.nl

20 mei: Braeckman over Darwin

Waar: Antwerpen
Wanneer: 20 mei vanaf 20:30
Kosten: gratis
Meer informatie: <http://www.monty.be/event.php?l=nl&eventID=147>

27 mei: Tariq Ramadan

Waar: Radboud Universiteit Nijmegen
Wanneer: 27 mei 15:00
Meer informatie: <http://www.ru.nl/soeterbeeckprogramma/>

5 tot 8 juni: ASSC XIII

Waar: Berlijn
Wanneer: 5 tot 8 juni
Meer informatie: <http://www.assc13.com>

12 en 13 juni: Wittgenstein & Naturalism

Waar: Universiteit van Hertfordshire, Verenigd Koninkrijk
Wanneer: 14 en 15 juni
Kosten: 60 pond (40 pond voor studenten)
Meer informatie: <http://www.britishwittgensteinsociety.herts.ac.uk/>

**Genomineerd
voor de
Socrates
Wisselbeker
2009!**

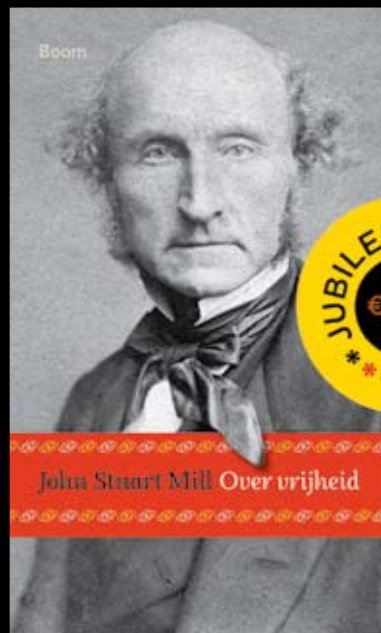
René ten Bos
Het geniale dier
Een andere antropologie

Boom

ISBN 978 90 8506 135 9

Tijdelijk slechts €20,-

[in plaats van € 24,90]

John Stuart Mill **Over vrijheid**

ISBN 978 90 8506 681 1

«Google er een citaat uit en het aantal hits
loopt in de tienduizenden.»

[MICHAEL ZEEMAN]

ISBN 978 90 8506 632 3

€ 18,95

**Nu al
vierde
druk!**

Boom

«Het is goed te zien dat er af en toe ook nog
iets verschijnt dat de pseudowetenschap aan de kaak
stelt. In dit geval is er ook nog eens een uitstekende
cursus wetenschapsfilosofie ingebouwd.»

[DE VOLKSKRANT]

ISBN 978 90 8506 538 8

Nieuw!

Boom

€ 29,90

Een uitstekend naslagwerk voor iedereen
die zich wil verdiepen in het werk van de
veelbesproken Franse filosoof Gilles Deleuze.

Boom

www.uitgeverijboom.nl

Document Diensten Centrum de Uithof

Wij kunnen het volgende voor u produceren:

- Print- en kopieerwerk van visitekaartje t/m A3
- Posters van A2 t/m A0
- Promotieel printwerk;
 - Gepersonaliseerde mailings
 - Gepersonaliseerde kalenders
 - Bedrukte t-shirts & buttons
- Produceren van readers
- Allerlei vormen van nabewerking

Waar vindt u ons:

Hugo Kruytgebouw
Padualaan 8, kamer W 003
3584 CH Utrecht

telefoon: 030 253 35 41
e-mail : ddcu@ddcu.nl

Stuur je hersenspinsels op naar De Filosoof!

kopij (max 1400w) of ingezonden post (max 80w).
De deadline is 23 mei.

Mail kopij of vragen naar: de.filosoof@phil.uu.nl.